

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

Geraardsbergse steenweg 267

9090 Gontrode

De Boskrant

januari - februari
1992

ISSN 0773 137 X

Afgifttekantoor: 9090 Melle 1

2-maandijks tijdschrift

22ste jaargang nr. 1

Verantwoordelijke uitgever: Prof. dr. ir. N. Lust, Geraardsbergse steenweg 267 - 9090 Gontrode

Mededelingsblad van de Vlaamse Bosbouwvereniging

De Boskrant

januari - februari 1992

2-maandelijks tijdschrift - 22ste jaargang nr. 1

ISSN 0773 137 X

Afgifttekantoor: 9090 Melle 1

januari - februari 1992		2-maandelijks tijdschrift	nr. 1
	issn 0773 137x	22ste jaargang	
REDAKTIERAAD	REDAKTIONEEL		
Beeckman, H.	Na regen komt zonneschijn	1	
De Schuyter, J.			
Dua, V.			
Lust, N.	Het toekomstboomsysteem	2	
Meuleman, B.			
Muys, B.			
Roekaerts, M.	Kritische beoordeling van de natuurwaarde van populierenbossen en de gevolgen voor hun aanleg	6	
Roskams, P.			
Van Boghout, E.	BELEID		
Vanden Bil, V.	Beheersplannen voor bossen	11	
Vanhaeren, R.			
Van Miegroet, M.	UIT DE VERENIGING		
Van Slycken, J.	Algemene Vergadering	16	
Vitse, T.			
EINDREDAKTIE	Studiedag ten behoeve van de conservators en medewerkers van terreinbeherende verenigingen	17	
Roskams, P.			
VERANTWOORDELIJKE UITGEVER	BOEKENNIEUWS		
Lust, N.	Boekbespreking	18	
	BUITENLAND		
Artikels en berichten	Nabeschouwingen bij het 10e Wereldbosbouwkongres	20	
Artikels en berichten kunnen steeds gezonden worden naar het adres van de V. B. V. Zij zullen voor publikatie aan de redaktieraad voorgelegd worden. Gedeeltelijke of gehele overname is ten alle tijde toegelaten mits bronvermelding.			
BIJDRAGE			
jaarabonnement 450,- studenten 200,- te storten op P.C. 000-1027867-55	Foto voorpagina : P. Roskams		

NA REGEN KOMT ZONNESCHIJN

De aandachtige lezer van de Boskrant zal zich nog wel het slechte nieuws over de samenstelling van de Mina-Raad herinneren. De VBV is zeker nog niet vergeten dat zij uit dit belangrijk orgaan geweerd werd. Triestige mentaliteit, samenwerking en vooruitzichten ...

Maar eens te meer geldt de spreuk : na regen komt zonneschijn. Laten wij maar onmiddellijk het goede nieuws verklappen : de Vlaamse Executieve heeft de oprichting van het "Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal" goedgekeurd.

Het betreft een overeenkomst tussen enerzijds de Vlaamse Gemeenschap en anderzijds twee verenigingen, met name de Vlaamse Bosbouwvereniging en het Centrum voor Privébosbouw. Doelstelling is de algemene vorming van allen die met het bos te maken hebben. In de eerste plaats wordt wel gedacht aan diegenen die professioneel met het bos verbonden zijn, maar terzelfdertijd mag niet vergeten worden dat wij allen van het bos leven en dat derhalve eenieder kennis en waardering voor het bos moet bijgebracht worden. Het is duidelijk dat de Vlaamse Bosbouwvereniging zich vooral zal inzetten voor het openbaar welzijn, terwijl het Centrum voor Privébosbouw zich moet richten naar de tienduizenden boseigenaars in Vlaanderen, zonder wiens medewerking de toekomst van het Vlaamse bos niet verzekerd is.

Volgens de huidige stand van zaken is voorzien dat een vijftal mensen aan de slag kunnen. Hun standplaats is de bekende pachthoeve te Groenendaal, midden in het alomgeprezen maar toch zo probleemvolle Zoniënwoud. Volledigheidshalve moet wel gezegd worden dat het voorlopig gaat over een project van één jaar, maar dat het wel de bedoeling is om hieraan een permanent karakter te geven, tenminste indien de resultaten voldoende waardevol zijn.

Eventjes een klein idee van geplande werkzaamheden waarmee de VBV zich zal gelasten : de vorming van bosarbeiders, bosexploitanten en boswachters, het inrichten van lessenreeksen ter voorbereiding van het bekwaamheidsgetuigsschrift in de bosbouw, het organiseren van studiedagen, de mede-organisatie van de Week van het Bos, de uitbouw van een bosmuseum, de voorlichting van de gemeenten en van de gemeentelijke milieuambtenaren ... Voorlopig dus al meer dan genoeg. Maar er kan nog veel meer.

De Vlaamse Bosbouwvereniging heeft er altijd naar gestreefd om de waarde en de betekenis van het bos te onderlijnen. Zij heeft hiervoor gedurende meer dan twintig jaar in hoofdzaak beroep moeten doen op vrijwilligerswerk. Eindelijk krijgt ook zij de gelegenheid om zich volwaardig te ontplooiën. Wij wensen allen te danken die dit hebben mogelijk gemaakt. Wij wensen een goede vaart aan degenen die met deze boeiende opdracht zullen belast worden. Wij wensen u allen een voorspoedig en gelukkig jaar.

N. Lust
Voorzitter VBV

HET TOEKOMSTBOOMSYSTEEM

1. Inleiding

Een goede bosbehandeling is onontbeerlijk voor het bekomen van stabiele en kwalitatief goede bosbestanden. Om dit te verwezenlijken zijn in de bosbouw een ganse reeks behandelingssystemen ontworpen. Recentelijk is hierbij ook het toekomstboomsysteem terug in trek gekomen, een systeem dat reeds begin deze eeuw toegepast werd, maar dan alle belangstelling verloor tot de Duitser Abetz omstreeks 1970 deze techniek herintroduceerde.

Vandaag is het systeem erg in trek in Duitsland maar eveneens in vele andere landen. Hoewel de tegenstanders van het systeem talrijk zijn en de discussie omtrent de opportuniteit van deze behandelingsvorm zeer levendig is, blijkt in de praktijk dat steeds meer en meer naar dit systeem overgeschakeld wordt. Het lijkt ons daarom nuttig om het toekomstboomsysteem eens nader te beschouwen en de voor- en nadelen op een rijtje te zetten.

2. Wat is het toekomstboomsysteem ?

Het toekomstboomsysteem (D : Zukunftsbaum (Z-baum), E : future tree, F : Arbre d'avenir) is een soort vereenvoudigde variant op het veredelingsbedrijf dat door de Zwitserse bosbouwschool (Schädlin-Leibundgut) gepromoot werd. Bij het veredelingsbedrijf worden bij elke dunning steeds de beste bomen van het moment bevoordeeld (continue positieve selectie) ; terwijl bij het toekomstboomsysteem de selectie slechts éénmaal en definitief gebeurt op een relatief vroege bestandsleeftijd.

De voordelen van het systeem liggen duidelijk bij de vereenvoudiging van de behande-

ling en de verlaging van de behandelingskosten. Doel van het systeem is het verkrijgen van kwaliteitshout (zaaghout-fineer) en daarom worden de toekomstbomen indien nodig opgesnoeid tot op een bepaalde hoogte (6-10 meter). Het spreekt vanzelf dat dit systeem enkel toegepast wordt daar waar echt kwaliteitshout kan geproduceerd worden. Bijna alle boomsoorten komen in aanmerking om volgens dit systeem behandeld te worden.

Ook voor het natuurbehoud kan dit systeem interessante perspectieven bieden, daar voor de houtproductiedoelstelling maar een beperkt aantal bomen dienen "begeleid" te worden, terwijl de rest zich relatief ongestoord kan ontwikkelen. Dit vulhout hoeft niet weggenomen te worden, tenzij het toekomstbomen in hun ontwikkeling bedreigt.

3. De toegepaste techniek WANNEER

Globaal gezien worden de toekomstbomen aangeduid na één derde tot de helft van de totale bedrijfstijd. Afhankelijk van de boomsoort ligt dit tijdstip dus tussen de 30 en 100 jaar. Bij Grove den en Fijnspar gebeurt de keuze na 30-40 jaar, terwijl dit bij eik (lange bedrijfstijden tot 250 jaar) in 70- tot 100 jarige bestanden gebeurt. In Denemarken werd bij eik en Beuk echter wel geëxperimenteerd met zeer vroege selectie (na 15-20 jaar).

Algemeen moet gesteld worden dat bij vroege selectie de kans op sociale degradatie veel hoger is dan bij aanduiding op latere leeftijd (zie verder).

AANTAL

Het aantal toekomstbomen is sterk afhanke-

lijk van de beschouwde boomsoort en de bedrijfstijd. Bij zeer lange bedrijfstijden (vb. eik 250 jaar) krijgt men slechts een 70-tal bomen in het eindbestand, zodat aanduiding van een 200-tal bomen ruim voldoende is. Aangezien het uitkiezen en opsnoeien van deze bomen een sterke financiële inspanning vergt, worden slechts een beperkt aantal toekomstbomen uitgekozen. Anderzijds moet men rekening houden met het afsterven of verzwakken van een reeks geselecteerde bomen vóór het einde van de bedrijfstijd, zodat meer dan genoeg bomen dienen geselecteerd om dit verlies op te vangen. Normaal worden zo tussen de 200 en 500 bomen uitgekozen. Hoe vroeger men de toekomstbomen kiest, hoe meer men er moet aanduiden.

VORM

Aangezien de toekomstbomen op een bepaald tijdstip tijdens één doorgang aangeduid worden en deze keuze definitief is, is het duidelijk dat men bij de selectie van toekomstbomen zeer omzichtig moet te werk

Productie van zaaghout via het toekomstboomsysteem.

gaan. De geselecteerde bomen moeten dominante elementen in het bestand zijn. Ze moeten een goede, regelmatig ontwikkelde kroon bezitten en geen gebreken aan de stam vertonen.

De bomen moeten regelmatig over het bestand verdeeld zijn, hoewel men dit criterium niet te strikt dient te nemen. Waar geen echte Z-bomen te vinden zijn moet men ook geen minderwaardige exemplaren selecteren, veelal blijken deze bomen toch de investering van het opsnoeien niet waard te zijn. De geselecteerde bomen worden met een weersbestendige verf aangeduid.

4. Bezwaren tegen het systeem

De grote bezwaren tegen het toekomstboomsysteem situeren zich rond de grote mortaliteit en sociale degradatie. In vele gevallen wordt inderdaad geconstateerd dat de dominante geselecteerde bomen na een aantal jaren in groei vertragen en door hun burens overgroeid worden. Deze degradatie is deels genetisch deels door bepaalde omgevingsfactoren bepaald.

Verder worden eveneens vele exemplaren uitgeschakeld door allerlei oorzaken als vorstscheuren, exploitatieschade, windval,

... Tenslotte wordt soms gesteld dat het aanduiden van toekomstbomen een zeer arbeidsintensieve zaak is die veelal overbodig lijkt.

De verdedigers van het toekomstboomsysteem gebruiken volgende argumentatie om hun zaak te bepleiten :

- Bij de selectie van toekomstbomen moet een extra reserve aangeduid worden om het wegvallen van een fractie van de toekomstbomen te compenseren.
- Sociale degradatie van toekomstbomen komt meestal voor wanneer de bomen bij de dunningen onvoldoende vrijgesteld

worden. Wanneer deze bomen resoluut vrijgesteld worden is de kans op vitaliteitsvermindering veel geringer.

- Exploitatieschade aan toekomstbomen kan vermeden worden door deze bomen zeer opvallend aan te duiden (verf). Ook in het lastenboek moet de absolute bescherming van toekomstbomen voorgeschreven worden. Zodoende kan de bestandselite veel beter tegen exploitatieschade beschermd worden dan dit in normaal behandelde bestanden het geval is.
- De extra inspanningen die het aanduiden van toekomstbomen voor de bosbeheerder met zich meebrengen, worden duidelijk gecompenseerd door betere kwaliteit en minder exploitatieschade.
- Verder blijkt ook dat het merken van de bomen de beheerders veel meer aanzet tot het uitvoeren van hoogdunningen, die de stabiliteit van het bos verhogen. Zonder boommerking blijkt dat in jonge bestanden, en zeker bij Grove den, te veel bomen als toekomstdragers erkend worden zodat men in feite ongewild naar een laagdunning overschakelt

5.

Enkele praktijkvoorbeelden

Grove en Corsicaanse den

In Niedersachsen en het vroegere Oost-Duitsland is de Grove den verreweg de belangrijkste boomsoort. Waar men vroeger, zeker in O-Duitsland en net als bij ons in de Kempen, vooral opteerde voor kwantiteitsproductie (mijnbouw, biomassaproductie) wordt nu overal het Z-boomsysteem toegepast, wel in een enigszins verschillende vorm.

Bij de bestandsbehandeling wordt globaal gezien als volgt tewerk gegaan :

- Aanplanting : stamtal 10.000 ex./ha (tot 16.000 in O-Duitsland, want veel uitval wegens droogte)
- Jongwasverpleging : bij hoogte 1,5-2-(3)

meter worden de voorlopers (= snel groeiende exemplaren met zware zijtakken) weggenomen, net als de misvormde exemplaren (= negatieve selectie)

- Hoogte 3-7 m : geen verpleging (te veel kosten)
- Hoogte 7-10 m : verdere negatieve selectie
- Aanduiding Z-bomen :
Niedersachsen : opperhoogte 10-13 m : 300 Z-bomen aanduiden en tot 6 meter hoogte opsnoeien
O-Duitsland : opperhoogte 9-10 m : 450 Z-bomen tot 3 meter opsnoeien ; 5 jaar later nog 400 bomen 3 meter hoger opsnoeien.

Het opsnoeien moet zeer zorgvuldig gebeuren. De snoeiwonde dient effen en zo dicht mogelijk bij de stam te zijn. De te snoeien takken mogen niet dikker dan 1,5 à 2 cm zijn. Afgebroken takstompen blemmeren de snelle overwalling van de snoeiwonde en verlagen de houtkwaliteit drastisch.

- Dunningen : Bij de opeenvolgende dunningen worden de Z-bomen steeds bevoordeeld (positieve dunning) ; de dunningen zijn sterk in de jeugd, later eerder matig.
- Bedrijfstijd : Overal wordt de bedrijfstijd nu op 140 jaar vastgelegd. Doel is het bekomen van kwaliteitshout met een diameter van 40 tot 45 centimeter. Aan kwaliteitshout worden volgende eisen gesteld :
- een regelmatige jaarringopbouw ;
- een maximale jaarringdikte van 2,7-3 mm
- geen takresten.

Bij de eindkap schommelt het stamtal nog tussen de 150 en 200 exemplaren per hectare.

Het toekomstboomsysteem wordt enkel toegepast bij de bestanden van eerste en tweede boniteit. Ook bij ons zijn deze stand-

plaatsen in grote mate aanwezig. De meeste bosbodems van de Kempen zijn van tweede boniteit. Niets staat dus ook de uitvoering van een dergelijke behandeling in de weg. Deze behandeling laat verder zondermeer het opgroeien van een uit interessant loofhout of naaldhout bestaande nevenetage toe.

In Vlaanderen werd door Dufrane in het verleden reeds geëxperimenteerd met een toekomstboomsysteem bij Corsicaanse den. Op 30-jarige leeftijd werden een 500-tal elite-exemplaren tot 5-6 meter opgesnoeid. Een twintigtal jaar later werden nog een 200 individuen verder opgesnoeid tot op ± 9 meter hoogte.

Het doel van deze ingrepen is het produceren van takvrij kwaliteitshout (afrolhout) met omtrekken op borsthoogte van 150 centimeter en meer. Deze afmetingen worden bereikt na ongeveer 100 jaar. De eerste resultaten wijzen erop dat de beoogde doelstelling perfect haalbaar is. Om tot een grote meerwaarde te komen is het onontbeerlijk dat een voldoende aanbod op de houtmarkt kan verzekerd worden. Dit impliceert dat deze behandeling, indien ze gunstige perspectieven biedt, op grote schaal in het Vlaamse bos moet toegepast worden.

Eik

De eik is de boomsoort bij uitstek die toelaat om kwaliteitshout te produceren. Aan de hand van de gegevens van een aantal lang gevolgde proefbestanden kwamen Spellmann & von Diest tot volgende aanbevelingen voor het toekomstboomsysteem bij eiken.

Bij een opperhoogte van 12 tot 16 meter worden 180 tot 240 toekomstbomen aangeduid. Ook hier wordt zeer sterk op de kwaliteit en de vitaliteit van de toekomstbomen gelet. Ondanks deze voorzorg rekenen de auteurs nog op een belangrijk verlies van toekomstbomen. In het eindbestand wordt een stamtal van 70 tot 100 bomen per hecta-

re nagestreefd, zodat meer dan de helft van de aangeduide bomen dus voortijdig geoogst wordt.

Centraal-Frankrijk is bekend voor de productie van eikenhout van zeer goede kwaliteit, de zogenaamde "Franse eik". In deze voornamelijk wintereikenbossen schommelt de bedrijfstijd tussen de 200 en 250 jaar, en wordt ook een soort toekomstboomsysteem toegepast. Op een leeftijd tussen 60 en 100 jaar worden een 100-tal bomen per hectare uitgekozen die later als zaadbomen voor de natuurlijke verjonging van de volgende generatie moeten dienen.

Beuk

In de houtvesterij Ettenheim in het Zwarte Woud wordt de Beuk eveneens volgens het Z-boomsysteem behandeld (zie excursieverlag Boskrant 1, 1991). Na twee ingrepen waarbij vooral het slechte materiaal weggenomen wordt, begint men op 35-40 jarige bestandsleeftijd met het aanduiden van toekomstbomen, zo'n 150 exemplaren per hectare. Via ingrepen om de 10 jaar worden deze verder vrijgesteld om bij een bedrijfstijd van 140 jaar geoogst te worden. Deze toekomstbomen zorgen ook eerst nog voor een natuurlijke verjonging, waardoor men, net als in Frankrijk bij de eik, een nieuwe generatie van zeer goede herkomst bekomt.

6.

Besluiten

Het toekomstboomsysteem is duidelijk aan een opmars in West-Europa bezig.

Ondanks de hevige discussie omtrent de haalbaarheid om vroeg aangeduide bomen tot in het eindbestand te laten groeien, wordt deze beheersvorm op steeds meer plaatsen toegepast.

Het systeem biedt dan ook enkele ontegensprekelijke voordelen :

- De behandeling wordt zeer sterk vereen-

Eénmalige selectie van de toekomstbomen.

voudigd. Na een éénmalige selectie hoeft men de toekomstbomen bij de volgende dunningen enkel maar vrij te stellen. Vooral bij privé-boseigenaars lijkt deze methode zeer interessante perspectieven te bieden, omdat deze meestal niet de kennis bezitten (of de tijd vinden) om geregelde en goed uitgevoerde dunningen door te voeren.

- Er kan echt kwaliteitshout geproduceerd worden.
- De velschade aan de toekomstelementen kan tot een minimum herleid worden.

Ook in Vlaanderen is de tijd rijp om her en der met dergelijke experimenten te starten. Informatie uit het buitenland en lange-termijn onderzoek in eigen permanente proefvlakken zal de hangende vragen omtrent aantal toekomstbomen, tijdstip selectie, sociale degradatie en financiële haalbaarheid moeten oplossen.

Danny Maddelein

Referenties :

- ABETZ, P., 1974. Zur Standraumregulierung in Mischbeständen und Auswahl von Zukunftsbäumen. A.F.Z., 29, 41, 871-873.
- DITTMAR, O.; FLOHR, W. & LOCKOW, K.-W., 1991. Kiefernwirtschaft in Ost und West. Forst und Holz, 46, 12, 323-326.
- DUFRANE, F., 1983. Pinus nigra Corsicana op zandgronden. Waters & Bossen, Hasselt.
- DUFRANE, F., 1989. Opsnoeien van elite naaldbomen bestemd voor hoog kwaliteitshout.
- FLÖHR, W.; LOCKOW, K.-W. & DITTMAR, O., 1991. Kiefernwirtschaft im Norddeutschen Tiefland. Der Wald, 41, 4, 112-115.
- KLÄDTKE, J., 1990. Umsetzungsprozesse unter besonderer Berücksichtigung Z-baum-bezogener Auslesedurchforstung. Allg. Forst-u. J.-Ztg., 161, 2, 29-36.
- LEIBUNDGUT, H., 1991. Zur Vereinfachung der Auslesedurchforstung. Schweiz. Z. Forstwes., 142, 6, 513-515.
- SCHÖBER, R., 1988. Von Zukunfts- und Elitebäumen. Allg. Forst-u. J. Ztg., 159, 11/12, 239-248.
- SPELLMANN, H. & DIEST, W. von, 1990. Entwicklung von Z-Baum-Kollektiven in langfristig beobachteten Eichen-Versuchsflächen. Forst u.-

KRITISCHE BEOORDELING VAN DE NATUURWAARDE VAN POPULIERENBOSSEN EN DE GEVOLGEN VOOR HUN AANLEG

1. Inleiding

Populierenbossen zijn controversiële bossen. Sommigen stellen zich de vraag of het wel bossen zijn. Houtfabrieken kunnen ze nochtans bezwaarlijk genoemd worden: willens nillens zijn het - in welk plantverband ook - biocoenosen, die heel wat meer herbergen dan enkel populieren, hoewel dat in sommige middens al evenmin tot enthousiasme stemt:

bepanting van grasland met populier zou unidirectioneel resulteren in homogene brandnetelvegetaties.

De vraag stelt zich dus terdege of het ruderaliseren van de standplaats werkelijk inherent is aan het aanplanten van populieren. Dit artikel geeft een antwoord op deze vraag aan de hand van objectieve terreinobservaties.

2. Het begrip 'natuurwaarde'

Wat de criteria zijn voor een grotere of kleinere natuurwaarde is een aloud discussiestuk, hoewel de mens zich nogal vaak door het visuele aspect laat leiden. Dat brandnetels vaak massa's Breedbladige wespenorchis verbergen, ziet de oppervlakkige observator niet. Even goed gaat hij eraan voorbij dat - bij wijze van voorbeeld - een populierenbos tot 13 soorten regenwormen kan bevatten, terwijl een gemengd eikenbos er hooguit 7 bevat.

Velen ontgaat het ook dat een populierenbos een efficiënt functionerend systeem is, met snelle energieflexen en een bijna ogenblikkelijke recyclage van de biogene elementen. Oorzaak hiervan is de rijke chemische samenstelling van populierebladeren, waardoor ze bijzonder geëxprieerd wor-

den door een gans gamma van bodemorganismen. Dit artikel zal zich weliswaar beperken tot de netelige kwestie van de kruidachtige vegetatie.

3. Vaststellingen

Een eerste belangrijke vaststelling is, dat de overwoekering van populierenbossen met brandnetels geen algemene regel is. Soms kunnen grasrijke vegetaties aangetroffen worden, soms zelfs waardevol geachte vegetaties, rijk aan voorjaarsbloeiërs. Wat maakt hier het verschil? Waarop wijzen voornoemde plantengemeenschappen?

Brandnetels wijzen op een sterke nitrificatie, d.i. bacteriële omzetting in de bodem van ammoniakaal stikstof naar nitraatstikstof. ELLENBERG geeft ze een indicatorwaarde 8 op een schaal gaande van 1 voor zeer zwakke nitrificatie tot 9 voor zeer sterke nitrificatie. Deze sterke nitrificatie zou het gevolg zijn van de stikstofrijke bladval van populier.

Indien het enkel hieraan gelegen is, moeten logischerwijze alle mogelijke vegetaties onder populier diezelfde hoge nitrificatie aanduiden, en dat is niet het geval. In een aantal door ons onderzochte populierenbossen was er (co-)dominantie van Hondsdraf, Maagdenpalm, Slanke sleutelbloem, Heksenkruid met nitrificatiewaarden van respectievelijk 7, 6, 7 en 7 of Bosanemoon zonder indicatorwaarde.

Al deze planten duiden dus op een relatief zwakkere nitrificatie.

De bron van die extra nitrificatie onder populierenbossen met brandneteldominan-

tie zijn dan ook de brandnetels zelf. Dat wordt duidelijk door de zaak even kwantitatief te benaderen. Een gesloten populierenbos levert gemiddeld 2500 kg per ha en per jaar bladval (droge stof), terwijl de jaarlijkse biomassa productie van de brandnetels eronder gemiddeld 1500 kg/ha/jaar droge stof bedraagt. Deze getallen kunnen gewogen worden met de nitrificatiewaarden van ELLENBERG (7 voor populier en 8 voor brandnetel), omdat deze waarden gerelativeerd zijn met de N-concentratie in de bladeren van de beschouwde soorten. De gewogen cijfers tonen nog sterker aan dat de brandnetel een zeer groot aandeel heeft aan de versnelde N- cyclus en de daarmee gepaard gaande nitrificatie. Op die manier houden de brandnetels zichzelf jarenlang in stand.

Uit het voorgaande mag blijken dat de nitrificatie ten gevolge van de bladsamenstelling

Voorjaarsbloei in populierenbossen :
de Slanke sleutelbloem.

van populier geen volledige voldoening geeft als verklaring voor de vestiging van een bepaalde kruidvegetatie.

Noodzakelijkerwijze is er een andere, doorslaggevende, faktor in het spel. Deze faktor is eenvoudig af te leiden uit de synthese van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens.

De jaarlijkse drogestofproductie van de kruidlaag bij brandneteldominantie bedraagt 1000 à 2000 kg.ha-1 en slechts 100 à 500 kg.ha-1 bij dominantie van eerder genoemde kruiden, en dit voor éénzelfde dichtheid van de bovenetage. Dit grote verschil in produktie wordt volledig verklaard door het al of niet aanwezig zijn van een struiklaag, die een aanzienlijk gedeelte van de lichtenergie opeist voor eigen produktie.

Onze zo gezochte faktor is dus het licht. Populier is een boomsoort, die veel lichtenergie doorlaat, ten gunste van een weelderige vegetatie. Bestaat deze laatste uit een onderetage van sterk lichtabsorberende houtachtige gewassen zoals Gewone esdoorn, Hazelaar en andere, dan zal de produktiviteit van de kruidachtige vegetatie klein zijn en de concurrentieslag om de dominantie gewonnen worden door de relatief waardevol geachte boskruiden : Hondsdraf, Maagdenpalm, Slanke sleutelbloem en Heksenkruid met respectievelijke lichtindicatorwaarden volgens ELLENBERG van 6, 4, 6 en 4.

De waarde 4 wijst op schaduwlievendheid, d.i. groeiend bij 5 à 10 % van de volle lichttoevoer, de waarde 6 wijst op half-lichtlievendheid, d.i. voorkomend bij 10 à 40 % van de volle lichttoevoer.

Is er geen onderetage van struiken aanwezig, dan domineert de brandnetel.

Hoewel ELLENBERG aan de brandnetel geen lichtindicatorwaarde toekent, laten onze waarnemingen toe, te stellen dat de concurrentiekracht en uiteraard de biomassa van

de brandnetel evenredig daalt met dalende lichttoevoer.

Natuurlijk mag niet uit het oog verloren worden dat de eventuele houtachtige onderetage eveneens bladbiomassa produceert met een zekere stikstofinhoud. Met uitzondering van de vlier hebben de voorkomende soorten een nitrificatiewaarde gelijk of lager dan deze van de populier, wat samen met de lagere lichtverhoudingen bijdraagt tot een overtuigende vestiging van typische boskruiden.

Tot nu toe werden de populierebossen met grasvegetatie terzijde gelaten. De nitrificatiewaarden van enkele frequente soorten (Frans raaigras : 7, Engels raaigras : 7, Kropaar : 6 en witbol : 4) liggen steeds onder de waarde voor brandnetel (8), wat nogmaals onderstreept dat niet de populier, maar de brandnetel zelf verantwoordelijk is voor de extreme nitrificatie in het geval van brandneteldominantie. De hoge lichtvereisten van de grassen (lichtindicatorwaarde 7 à 8 = lichtlievend) stemmen overeen met de werkelijkheid dat dominantie van grassen enkel gevonden wordt in populierenbossen zonder houtachtige onderetage.

Om nu te begrijpen in welke gevallen grassen dominant zijn in plaats van brandnetels, moet een studie van de voorgeschiedenis van elk bestand gemaakt worden. Uit onze

Bosaneemoon.

observatie en informatie tot op heden is dominantie van grassen steeds gebonden aan een regelmatig maai- of graasbeheer. Bij wegvallen daarvan wint de brandnetel veld op de grasvegetatie. Dat kon vastgesteld worden in een 20-jarige populierenaanplanting op akkerland, waar maaien en begrazen met schapen vóór 2 jaar werd stopgezet.

Tenslotte kunnen deze vaststellingen geconsolideerd worden met waarnemingen onder 16-jarige homogene aanplantingen van verschillende boomsoorten op eenzelfde bemest (stikstofrijk) weiland. (tabel 1).

Uit tabel 1 mag eerst en vooral blijken dat het verschijnen van brandnetel onder jonge

Tabel 1 :
Koolstof/stikstof-verhouding van de bladval ;
bedekkingscoëfficiënt (ROGISTER) voor de totale
kruidlaag (B.C.) en biomassa van de brandnetels
voor verschillende 16-jarige bosaanplantingen op
een bemest weiland

Boomsoort	C/N	B.C.	brandnetel- biomassa (kg/ha)
Moeraselk	47	6.262	1.300
Linde 37	288	5	
Zoete kers	22	2.188	450
Gewone es	21	5.364	1.100

bosaanplantingen op stikstofrijke bodem niet inherent is aan de populier, maar voorkomt bij alle mogelijke boomsoorten, en dit, onafhankelijk van de stikstofrijkdom van hun

bladval, die uit de tabel kan afgeleid worden. De hoeveelheid brandnetels is daarentegen goed gecorreleerd met de lichttoevoer tot de bestandsbodem, die hier uitgedrukt wordt door middel van de bedekkingscoëfficiënt van de totale kruidachtige vegetatie. Uit onze observaties en metingen durven wij de hypothese weerhouden, dat deze relatie op een oorzakelijk verband wijst.

4. Besluit en gevolgtrekkingen voor de praktijk

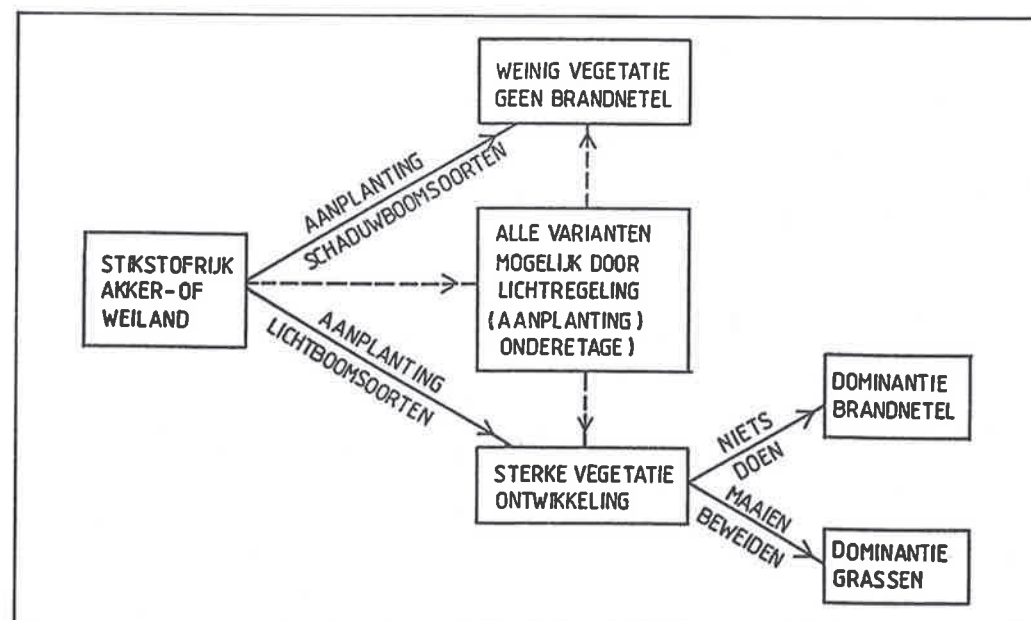
Deze studie stelt een einde aan de algemeen gangbare mythe, dat de aanplant van populierenbossen noodzakelijk leidt tot een ruralisering van de standplaats als gevolg van de dominantie van Grote brandnetel.

In dit artikel wordt aangetoond dat de brandnetel overal gaat domineren waar tegelijk aan volgende voorwaarden voldaan wordt :

1. waar uitgegaan wordt van een stikstofrijke bodem
2. waar lichtrijke tot half-schaduwrijke omstandigheden optreden
3. waar niet gemaaid of begraaasd wordt.

Het beheer heeft aldus voldoende initiatief

Figuur 1 : Aanleg en beheer van bossen op stikstofrijke bodems en gevolgen voor de vegetatie.

in handen om de gewenste vegetatie te bekomen. Dit wordt schematisch voorgesteld in figuur 1.

De wenselijkheid van populierenaanplantingen terzijde gelaten, zal in het belang van de natuurwaarde de voorkeur gegeven worden aan het bekomen van een gevarieerde bosflora. Deze vegetatie zal na zekere tijd verkregen worden door bij de aanplanting van een nieuw populierebos in bvb. 8 x 8 m plantverband, hazelaar en/of andere schaduwverdragende houtachtige gewassen met opslagvermogen te onderplanten in een 2 x 2 m verband. De tijdsperiode nodig voor de vestiging van typische boskruiden is evenredig met de afstand tot bosbestanden waarin deze soorten voorkomen. In de vernoemde slechts 16 jaar oude bestanden, aangelegd op weiland en gelegen op minder dan 200 m van oude boskernen werden reeds volgende bossoorten aangetroffen : Speenkruid, Gewone es, Muskuskruid, Heelkruid, Manjetjesvaren, Veelbloemige salomonsregel, Aalbes, Klimop, Gevlekte aronskelk, Nagelkruid en Bosandoorn.

Bart Muys

BEHEERSPLANNEN VOOR BOSSEN

Het Bosdecreet voert het beheersplan in als één van de belangrijkste hefbomen voor de realisatie van het uitgestippelde bosbeleid (art. 43).

Voor de openbare bossen was een beheersplan (bedrijfsregeling) reeds opgelegd door het Boswetboek (1854).

Voor de privé-bossen is het verplicht opmaken van een beheersplan volledig nieuw.

De wetgever heeft het beheersplan voor de privé-bossen voornamelijk opgevat als een document om de controle op het beheer van de bossen te vergemakkelijken, in eerste instantie om het bosbehoud te verzekeren.

Daarnaast was het de bedoeling om, ter compensatie van het verplicht beheersplan, een grotere rechtszekerheid te geven aan de privé-boseigenaars door de willekeur in de reglementeringen op het beheer van bossen op te heffen (art. 86), door slechts één dienst die deskundigheid heeft in het beheer van bossen bevoegd te stellen (art. 31) en door de zekerheid te geven dat alle werken en maatregelen die opgenomen zijn in een goedgekeurd beheersplan zonder verdere machtiging kunnen uitgevoerd worden (art. 81, 96, 97).

Tenslotte heeft de wetgever de privé-boseigenaar willen behoeden voor mogelijke te vergaande eisen van de uitvoerende macht bij het opleggen van een beheersplan, door een model van een eenvoudig beheersplan als bijlage in het verslag van de Commissie voor Leefmilieu en Natuurbehoud van de Vlaamse Raad op te nemen.

Het beheersplan zoals dit nu gevraagd wordt, moet dan ook eerder gezien worden als een eerste stap om de eigenaar aan te zetten een enigszins beredeneerd beheer te voeren over

zijn bossen, waarbij een aantal basisregels (door de overheid te controleren) in acht genomen worden.

Dat dit beperkt beheersplan in vele gevallen onvoldoende informatie (beschrijving standplaats, inventarisatie bosbestanden) bevat om een optimalisatie van de diverse beheersdoelstellingen te verwezenlijken, valt niet te ontkennen.

Toch kan vastgesteld worden dat vroeger al een aantal gemotiveerde, meestal grotere boscigenaars het beheer van hun bossen zeer deskundig uitvoerden, gebaseerd op een grondige kennis en inventarisatie van hun bosdomein.

Gehoopt wordt dat geleidelijk aan meerdere eigenaars gaan inzien dat hun boscigendom meer te bieden heeft dan ze altijd gedacht hadden, zowel op economisch, maar ook op recreatief, landschappelijk en ecologisch vlak, en dat een verantwoord beheer om deze functies te optimaliseren slechts mogelijk is wanneer men een grondige kennis heeft van het bosdomein.

1. Wettelijke basis

Artikel 43 van het Bosdecreet bepaalt dat voor elk domeinbos, elk ander openbaar bos en elk privé-bos van tenminste 5 ha - ongeacht het aantal eigenaars -, een beheersplan moet opgesteld worden.

Voor aaneengesloten bosoppervlakten van tenminste vijf hektaren, waarvan eigendommen van minder dan vijf hektaren deel uitmaken die niet aan eenzelfde privé-eigenaar toebehoren, dient een gemeenschappelijk beheersplan te worden opgesteld.

In het Besluit van de Vlaamse Executieve (B.V.E.) van 4 december 1991 betreffende het vaststellen van de beheersplannen, dat een uitvoeringsbesluit is op basis van art. 43 par. 4 van het Bosdecreet, wordt vastgelegd welke gegevens het beheersplan moet bevatten, en volgens welke procedure het ingediend en goedgekeurd wordt.

2.

Definitie

Het beheersplan is volgens artikel 4 van het Bosdecreet "een dokument met het geheel van maatregelen om de funktievervulling van een bos te verwezenlijken, uitgaande van de bestaande toestand, de vooruitzichten en de nagestreefde doelstellingen".

Voor alle werken, handelingen en activiteiten die niet in een goedgekeurd beheersplan zijn opgenomen, moet een aparte machtiging gevraagd worden aan Waters en Bossen.

In de toekomst zal ook het voorleggen van een goedgekeurd beheersplan nodig zijn voor het verkrijgen van de subsidies voor bebossing en herbebossing, openstelling en bosgroepering.

In het Besluit van de Vlaamse Executieve van 29 april 1991 betreffende de subsidieregeling is nog wel een overgangsmaatregel voorzien.

Een goedgekeurd beheersplan moet ten laatste 5 jaar na het beëindigen van de werken worden voorgelegd, zoniet worden de nog uit te betalen subsidies ingehouden en alle voorgaande uitbetalingen teruggevoerd.

3.

Inhoud

De inhoud van een beheersplan wordt vastgelegd in de bijlagen bij het B.V.E. van 4 december 1991.

Het Besluit voert twee types van beheers-

plan in. Een uitgebreid beheersplan (bijlage I B.V.E.), te vergelijken met de vroegere bedrijfsregelingen die voor de openbare bossen opgesteld werden.

De beheersplannen van de openbare bossen en van de bosgroeperingen die een gezamenlijke oppervlakte van tenminste 25 ha omvatten en die erkend willen worden om voor subsidies op bosgroepering in aanmerking te komen, moeten minstens alle punten van bijlage I bevatten.

Voor de afzonderlijke privé-bossen en de bosgroeperingen van minder dan 25 ha volstaat een beperkt beheersplan dat minstens alle punten van bijlage II bespreekt.

De bijlage II komt overeen met het model van beperkt beheersplan dat door de Commissie voor Leefmilieu en Natuurbehoud van de Vlaamse raad aanvaard werd.

Voor het beperkt beheersplan werden door Waters en Bossen specifieke formulieren ter beschikking gesteld, die de eigenaar verplicht is te gebruiken (art. 6, par. 1 - B.V.E.).

Volgende onderwerpen moeten in beide types van beheersplan behandeld worden :

A.

IDENTIFICATIE VAN HET BOS

Hier dient de situering en de eigendomssituatie van het betrokken bos verduidelijkt te worden.

B.

BESCHRIJVING

In het uitgebreid beheersplan dient zowel de standplaats en het biologisch milieu omschreven te worden.

Voor het beperkt beheersplan is de beschrijving van het bos vervat in de identificatie en het hoofdstuk van de beheersrichtlijnen, meer specifiek in de kapregeling.

BLAD 4/...

4. FUNCTIES EN DOELSTELLINGEN

ECONOMISCHE FUNCTIE

Houtkappingen ☐	Jacht ☐	Winning andere bosproducten dan hout ☐
(0 = geen; 1 = eigen gebruik; 2 = verkoop)	(0 = geen; 1 = wordt uitgeoefend)	(0 = neen; 1 = ja)
Welke ? _____		

SOCIALE EN EDUCatieve FUNCTIE

Toegang publiek ☐	Toegankelijke oppervlakte (ha) 	Lengte opengestelde wegen (m) 	Aantal maanden toegankelijk per jaar
(0 = niet-toegankelijk; 1 = gedeeltelijk toegankelijk; 2 = volledig toegankelijk (op de boswegen) 3 = alleen toegankelijk onder begeleiding)			
Periode toegankelijkheid : _____			
Overeenkomst met openbare instantie ☐ Naam instantie : _____			
(0 = neen; 1 = ja)			

SCHERMFUNCTIE

Gaat bijzondere aandacht uit naar de schermfunctie van het bos ? ☐ (0 = neen; 1 = ja)

Zo ja, welke ?

Landschap ☐	Bodembescherming ☐	Waterwinning ☐
Geluidswering ☐	Erosiebestrijding ☐	Waterbeheersing ☐
(0 = neen; 1 = ja)		

Andere schermfunctie : _____

ECOLOGISCHE FUNCTIE

Gaat er bijzondere aandacht uit naar de bescherming van zeldzame dieren, planten of vegetatietypes ? ☐ (0 = neen; 1 = ja)

Zo ja, welke ? _____

Geniet het bosdomein, geheel of gedeeltelijk, een bijzondere bescherming als :

Niet-erkend natuurreservaat ☐	Vogelrichtlijngebied ☐	Beschermde landschap ☐
(0 = neen; 1 = ja)		

WETENSCHAPPELIJKE FUNCTIE EN DE BOSRESERVATEN

Wordt een statuut van bosreservaat aangevraagd ? ☐ (0 = neen; 1 = ja)

Bestaat er een overeenkomst met een wetenschappelijke instelling voor het uitvoeren van onderzoek ? ☐

Zo ja, naam van de wetenschappelijke instelling : _____

Figuur 2 : Uittreksel uit het formulier voor het beperkte beheersplan.

C.

BEHEERSDOELSTELLINGEN

Hier moet worden aangegeven hoe de diverse bosfuncties die het Bosdecreet definieert, in het betrokken bos aan bod komen. Uit de afweging of de confrontatie tussen de diverse bosfuncties worden vervolgens de beheersdoelstellingen op lange termijn afgeleid.

D.

BEHEERSRICHTLIJNEN

Onder het hoofdstuk van de gewone beheersrichtlijnen worden de technische aspecten van het beheersplan verduidelijkt : de kapbaarheid, de wijze van verjonging, de beheersindeling en de kapregeling. De kapregeling, zowat het belangrijkste onderdeel van het beheersplan, geeft een schematisch overzicht van het tijdstip van de voorziene kappingen.

E.

BIJZONDERE BEHEERSRICHTLIJNEN

Onder de bijzondere beheersrichtlijnen worden alle andere werken en handelingen verstaan, die uitgevoerd zullen worden om de vooropgestelde doelstellingen te verwezenlijken.

Zo vallen de be- en herbebossingswerken hieronder, de bosbehandelingswerken, werken ter preventie van bosbranden, maar ook de richtlijnen met betrekking tot de ecologi-

sche en sociale functie, de schermfunctie en de wetenschappelijke functie.

4.

Procedure

A.

DOMEINBOSSEN

De beheersplannen van de domeinbossen worden opgesteld door Waters en Bossen en goedgekeurd door de Gemeenschapsminister.

BLAD 5/.../...

5. BEHEERSRICHTLIJNEN

KAPBAARHEID

Om welke reden(en) wordt overgegaan tot eindkapping ?

☐ Leeftijd van het bestand (lengte van de bedrijfstijd)

Boomsort	Bedrijfstijd (jaren)

☐ Dikte-onwikkeling van de stammen

Boomsort	Vanaf stamomtrek (cm)

☐ Houtmarkt : verkoopprijzen van het hout

☐ Onvoorziene uitgaven : inkomstenbehoeften

☐ Andere redenen voor eindkappingen :

☐ Geen eindkap : natuurlijke evolutie (0=neen ; 1=ja)

VERJONGINGSWIJZE

Manier van uitvoering van de eindkappingen (bedrijfstijl) :

☐ De eindkapping zal doorgaans uitgevoerd worden d.m.v. kaatslag

☐ De eindkappingen zullen eventueel d.m.v. andere kappingswijzen doorgevoerd worden :

☐ zoomgewijze kapping ; in bestanden nrs _____

☐ groepsgewijze kapping ; in bestanden nrs _____

☐ selectieve verjongingskapping onder uitgedund scherm (=schermslag) ; in bestanden nrs _____

☐ individuele kapping van verspreide kaprijpe bomen ; in bestanden nrs _____

(0=neen ; 1=ja)

Figuur 3 : Het beperkte beheersplan geeft o.a. informatie over kapbaarheid en verjongingswijzen.

B.

ANDERE OPENBARE BOSSEN

Het beheersplan wordt opgemaakt door de eigenaar, en voor advies voorgelegd aan de woudmeester van Waters en Bossen.

De openbare eigenaar keurt vervolgens zelf het beheersplan goed, waarbij hij rekening dient te houden met de eventuele voorstellen tot aanpassing die in het advies worden geformuleerd. Indien de eigenaar geen rekening houdt met het advies van de woudmeester, kan hiertegen beroep aangetekend worden bij de Gemeenschapsminister.

In de praktijk zal de nauwe samenwerking die reeds bestaat tussen Waters en Bossen en vele openbare eigenaars voor wat betreft het opmaken van de beheersplannen verder gezet worden.

C.

PRIVE-BOSSEN

De privé-boseigenaar of de bosgroepiering moet zelf het beheersplan opstellen en ter goedkeuring doorsturen naar de woudmeester.

De woudmeester keurt het beheersplan goed, eventueel nadat het ontwerp aan zijn bemerkingen werd aangepast.

Wanneer de woudmeester het beheersplan niet goedkeurt, kan de eigenaar hiertegen beroep aantekenen bij een paritair (ambtenaren Waters en Bossen - privé-eigenaars) samengesteld comité.

Wanneer een privé-eigenaar of bosgroepiering geen beheersplan ter goedkeuring voorlegt kan de woudmeester hem in gebreke stellen d.m.v. een ter post aangetekende brief.

De eigenaar heeft dan zes maanden de tijd om een beheersplan ter goedkeuring voor te leggen. Doet de eigenaar dit niet, dan kan de woudmeester een bosbouwingenieur gelasten met het opstellen van het beheersplan, dat dan door de woudmeester wordt goedgekeurd en ter uitvoering aan de bouseigenaar wordt doorgezonden.

De kosten voor het opmaken van het beheersplan zullen krachtens art. 43 par. 3 van het decreet verhaald worden op de eigenaar.

R. Vanhaeren

De Vlaamse Bosbouwvereniging v.z.w. nodigt U vriendelijk uit op de Algemene Vergadering met als thema :

"BOSVERNIETIGING IN VLAANDEREN"

op zaterdag 7 maart 1992, in de feestzalen "Ter Roest", Kamerstraat 54 te Buggenhout.

Met een bebossingsgraad van 8 % is Vlaanderen zeer sober bebost, zeker in vergelijking met het Europees gemiddelde van 22 %. Het Vlaamse bosareaal moet groeien. Vooraleer echter de bosuitbreiding grondig kan aangepakt worden, moet het huidige bosareaal veilig gesteld worden. Maar het Waakzaamheidscomité constateert dat ontbossing in Vlaanderen nog steeds tot de orde van de dag behoort. In 1991 alleen al werden 35 dossiers samengesteld waarin bos bedreigd of vernietigd werd. Ook dossiers opgesteld vóór 1991 werden met argusogen gevolgd.

Zo verdween 30 hectaren bos in Mol ten bate van Sun Parcs. In gemeenten Dilsen en Maasmechelen staan nog eens 60 hectaren bos op de helling voor een Sun Parcs project. In het Hageland sneuvelden vele hectaren waardevol oud bos ten bate van landbouw. Golfprojecten blijven een bedreiging vormen.

Op 7 maart zal per provincie een samenvatting van de bevindingen van het Waakzaamheidscomité gegeven worden. Over deze vaststellingen, alsook over de voornaamste agressoren, de juridische problemen van bosbehoud en de Vlaamse situatie in internationale context, zal gesproken en gediscussieerd worden.

Concreet wordt dit :

9.30 u	Administratief gedeelte
10.00 u	Koffiepauze
10.30 u	Debat rond de bevindingen van het Waakzaamheidscomité met verschillende sprekers.
12.00 u	Receptie
12.30 u	Middagmaal met uitreiking van de Groene Wimpel en de Grauwe Vaan.

De Grauwe Vaan, de tegenhanger van de Groene Wimpel, zal uitgereikt worden aan de instantie die in 1991 het meest bosvijandig, lees bosvernielend, optrad.

Vooraf inschrijven is noodzakelijk. Er is mogelijkheid tot warm middagmaal (400 fr.).

De Vlaamse Bosbouwvereniging organiseert op 11 april 1992 een studiedag ten behoeve van de conservators en medewerkers van terreinbeherende verenigingen, met als thema :

'NATUURGERICHT BEHEER VAN BOSSEN'

Programma :

vanaf 8.45 u Ontvangst met koffie

9.15 u	Inleiding door Beatrijs Van Der Aa dagvoorzitter (Laboratorium Bosbouw KUL)
9.30 u	Henk Koop over integrale bosreservaten (coördinator van het onderzoeksprogramma omtrent integrale bosreservaten van het IBN, vroeger RIN, in Nederland)
10.00 u	Guido Tack (Bestuur Monumenten en Landschappen) over ecologische aspecten van het bosbeheer
10.30 u	Willy Verbeke (Edukatief Bosbouwcentrum Groenendaal) over natuurvriendelijke bosbouw, meer bepaald femelslag en middelhout
10.45 u	Danny Maddelein (Universiteit Gent) over een natuurvriendelijk beheer van de Kempische bossen, inclusief Gewone den
11 - 11.15 u	Koffiepauze
11.15 u	Diskussie met de sprekers
12.00 u	Onze gastheer houtvester Jozef Zwaenepoel geeft een inleiding over het Zoniënwoud in het algemeen en de excursies van de namiddag
12.30 u	Pick-nick in de Bosuil of in de omtrek
14.00 u	Excursies in het Zoniënwoud met als thema's : - integraal bosreservaat - middelhout - schilderachtig kanton - beheer van het Zoniënwoud

Einde voorzien rond 18.00 u

WAAR : Kultureel Centrum 'De Bosuil' te Jezus-Eik (02/657.31.79)
Excursies : afspraak om 14.00 u aan Parking Duboislaan (naast Ganze-
pootvijver) te Groenendaal (Hoeilaart)

WANNEER : Zaterdag 11 april 1992

INSCHRIJVING : 100 fr. (2 maal warme drank inbegrepen) te storten op rekeningnummer : 448-3605351-56
Vlaamse Bosbouwvereniging
Geraardsbergse steenweg 267
9090 Melle-Gontrode
(tel. 091/52.21.13)

Boekbespreking : Van der Werf, S. (1991). *Bosgemeenschappen*. (Natuurbeheer in Nederland, deel 5). Pudoc, Wageningen, 375 p. (ongeveer 1400 fr.)

In wezen is dit een boek over plantensociologie, over het samengroeien van plantensoorten in bossen en de verschillende vegetaties die ze er vormen. Het stijgt echter ver uit boven alles wat tot nu toe in het Nederlands over bosplantengemeenschappen is verschenen. De auteur heeft de materie toegankelijk gehouden door wetenschappelijke benamingen te vermijden, door het toevoegen van een determineersleutel voor bosvegetaties, door niet onnodig op te splitsen en door een aantal vereenvoudigingen ten opzichte van meer klassieke plantensociologische literatuur. Desalniettemin is het geen dun boek, dient men heel wat bosplanten te kennen om het vlot te kunnen lezen en heeft men best enige basiskennis over de materie. Kortom een stevige kluit en geen tussendoors snoepje, vooral bedoeld voor bosbeheerders en direct betrokkenen.

Plantensociologie is doorgaans een vooral beschrijvende wetenschap. Daarom zijn er dan ook honderden ingewikkelde namen bedacht om alle bekende Europese bostypes te benoemen. Van der Werf houdt slechts 33 bostypes of associaties over voor Nederland en omgeving. Het zijn op bepaalde plaatsen de potentieel natuurlijke (of half-natuurlijke) vegetatie (p.n.v.), te weten die bosvegetaties die kunnen ontstaan op grond van de kenmerken van de huidige standplaatsfactoren bij een beheer dat gericht is op een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling. Bij een drastische verandering van klimaat of bodem verandert ook de p.n.v., maar het gaat hem steeds om de p.n.v. die nu bij de gegeven omstandigheden op een bepaalde plaats zou kunnen aanwezig geweest zijn. Natuurlijk is dit veel giswerk en wetenschappelijk gezien een hachelijke onderneming.

De auteur koppelt echter een lange praktijkervaring aan een massa literatuur, zodat het resultaat voortaan de toetssteen voor toekomstige publicaties en onderzoek zal zijn.

Hij beschrijft ook alle van de p.n.v. afgeleide vervangingsgemeenschappen op de standplaats zoals secundaire bossen, kapvlakten, hooiland, weiden en akkers. De bosvegetaties en de p.n.v. worden immers gezien tegen de achtergrond van het actuele landschap, waarbij de p.n.v. de kapstok is voor alle andere aanwezige vegetaties. De begrippen uiteengezet in dit werk, zullen voortaan ook in Vlaanderen regelmatig opduiken in publicaties en rapporten. Denken rond natuurgerichte bosbouw heeft dan een extra invalshoek gekregen. Er is terecht kritiek te leveren op sommige punten in het boek, maar rond het werk zelf kan men niet heen.

De 29 beschreven associaties bestrijken niet alleen de oppervlakte van Nederland waar bosgroei mogelijk is, maar het boek is ook bedoeld voor gebruik in een zone daarrond. In Vlaanderen komen er daarvan een 14-tal associaties voor, vaak beter ontwikkeld dan in Nederland, een 9-tal vinden we hier allicht niet meer of alleen marginaal, en een 6-tal komen met zekerheid niet voor. Enkel het Eiken-Haagbeukenbos waarin Beuk niet kan overheersen, bijvoorbeeld omwille van pseudogley-verschijnselen, wordt als zodanig betiteld. De overige Eiken-Haagbeukenbossen, waaruit Beuk verdwenen is door eeuwenlang hakhoutbeheer, worden bij de beukenbossen ingedeeld. Dit is gezien de opzet volstrekt logisch, de bedrijfsvorm hakhout is trouwens sterk achteruitgegaan.

Van elk bostype wordt gegeven : een literatuuroverzicht, de verspreiding in Nederland en elders, een standplaatsbeschrijving, het huidige landschap op die plaats, structuren en processen, samenstellende soorten (bomen, struiken, kruiden, mossen), bosranden en struwelen, vervangingsgemeenschappen en voorstadia, de bostypes waarmee het in ruimtelijk contact staat, de betekenis (vooral voor de natuurwaarde, in mindere mate voor houtproductie en recreatie), bedreigingen en beheer voor het natuurbehoud. Aan de plantensociologische systematiek van de associaties wordt weinig aandacht besteed om het boek niet te verzwaren.

Ten behoeve van een grotere bruikbaarheid en toegankelijkheid is achteraan naast de determineersleutel een aantal ingangen opgenomen vanuit bomen en struiken, vanuit bodemtypen, landschapseenheden en vegetatiedistricten. In hoofdstuk 2 staat een uitgebreide tabel van soorten die als indicatoren van bemesting, verstoring of verrijking kunnen worden beschouwd. Het boek is ook voorzien van een uitgebreid register met zowel de Nederlandse als de wetenschappelijke namen.

Voor België wordt Noirfalise (1984) systematisch in de vergelijkingen opgenomen. Dit zonder meer uitstekende werk wordt hiermee de nodige eer aangedaan en geeft ook meer uitleg over de Vlaamse situatie en het bosbouwbedrijf. Het is dan ook voor ons een noodzakelijke aanvulling op het boek van Van der Werf, maar dan wel in 't Frans. Ook de Vlamingen Hermy en Rogister worden sporadisch vermeld. In Rogister (1985) vinden we een Nederlandstalig overzicht van de Vlaamse bostypen, maar dan wel minder toegankelijk en niet meer in de boekhandel verkrijgbaar.

Van der Werf heeft voor Nederland en in iets mindere mate voor Vlaanderen, een

standaardwerk neergepoot dat lang zal blijven staan. Het is wachten op iemand die er voor Vlaanderen enkele hoofdstukken zal aan toevoegen, liefst dan ook in het licht van een natuurvriendelijke bosbouw.

W. Verbeke

Literatuur :

Noirfalise, A. (1984). *Forêts et stations forestières en Belgique*. Presses Agronomiques, Gembloux, 234 p.

Rogister, J.E. (1985). *De Belangrijkste Bosplantengemeenschappen in Vlaanderen* (reeks A nr. 29). Rijksstation voor Bos- en Hydrobiologisch Onderzoek, Groenendaal, 106 p.

NABESCHOUWINGEN BIJ HET 10e WERELDBOSBOUWKONGRES

Van 17 tot 26 september 1991 ging te Parijs het 10e Wereldbosbouwkongres door, georganiseerd door de F.A.O. onder het motto "Het bos, patrimonium voor de toekomst". 2500 personen, die 136 landen vertegenwoordigden, namen hieraan deel.

De Belgische vertegenwoordiging op dit kongres was eerder bescheiden en gebrekig georganiseerd. Voornamelijk oorzaak hiervan is dat de buitenlandse wetenschappelijke betrekkingen nog steeds en uitsluitend tot de nationale bevoegdheid behoren en, in voorkomend geval, bij het staatssecretariaat voor landbouw. Daardoor kon de afgevaardigde van het Vlaamse Gewest maar laatstelijk aangeduid worden. Het is tot op heden onbekend wie te Parijs als delegatiehoofd voor België optrad. In de tentoonstellingsruimte in het kongrespaleis was enkel het Waalse Gewest aanwezig met een stand.

Deze evidente tekortkomingen zijn des te meer te betreuren daar de deliberaties van Parijs op een opmerkelijk hoog peil verliepen en van uitzonderlijke betekenis bleken te zijn voor elke toekomstgerichte bospolitiek.

1. De inhoud van het kongres

Het 10e Wereldbosbouwkongres heeft het universeel karakter van de bosbouwproblematiek duidelijk aangetoond. Overal in de wereld zijn dezelfde problemen aan de orde, zij het met intensiteitsverschillen en verschuiving van de zwaartepunten: ontbossing, bosdegradatie, funktieverlies, ruimte- en bevoegdheidsstrijd, zwakke politieke positie van de bosbeheersdiensten, ontoereikende middelen om de toestand te saneren, diktaten van niet-bosbouwkundige be-

langen uitgaande, onbevredigende academische en technische vorming, verwaarlozing van het fundamenteel wetenschappelijk onderzoek.

Zeer merkwaardig is de algemene consensus op wereldvlak de betekenis van de houtproductie te relativeren. Aansluitend wordt het primair belang van het bos vooral gesitueerd op ekologisch en sociaal-ekonomisch terrein. Eenzijdige oriëntering van het bosbeheer op houtproductie wordt afgewezen als uitdrukking van een betwistbare strategie op korte termijn. Men is algemeen van oordeel dat bosbehoud in het algemeen in het teken moet staan van de afremming van het broeikas effect en het voorkomen van klimaatsveranderingen, die zware geopolitieke gevolgen zouden kunnen hebben. Een evenwichtig bosbeleid wordt nodig geacht om de voedselvoorziening in de wereld veilig te stellen en de welvaart in de ontwikkelingsgebieden te verhogen. Overal moet het bos in dienst worden gesteld van veelzijdige behoeftebevrediging.

Uit aard en omvang van de gestelde problemen en ekologische dreigingen, die de landsgrenzen overschrijden, moet de internationalisatie van de bospolitiek volgen. Zonder de nationale of regionale soevereiniteit aan te tasten moet worden erkend dat de bos-toestand, waar ook ter wereld, rechtstreeks en onrechtstreeks belangrijk is voor de rest van de wereld. Daarom hebben landen met ruimere financiële, technische, wetenschappelijke en edukatieve middelen de ethische verplichting landen en gebieden met ontoereikende middelen bij te staan. Bosbouwkundige hulp kan aanzienlijk bijdragen tot bestrijden van de armoede en verhogen van de overlevingskansen.

Het bos, patrimonium voor de toekomst.

Tot één van de voornaamste opdrachten van een tijdseigen bosbeheer behoort het behoud van biodiversiteit en genetische reserves.

De realisatie van deze doelstelling moet convergeren in onvoorwaardelijk bosbehoud. Daarom wordt elke vorm van ontbossing en bosdegradatie veroordeeld, staat de bescherming van soorten en biotopen aan de orde en wordt gezondheid van de leef- en groei-ruimte gevorderd.

Het universeel karakter van de bosbeheerspolitiek moet tot uiting komen in internationale samenwerking en coördinatie van alle inspanningen. De huidige bosproblematiek is zo veel omvattend en de beschikbare nationale en regionale middelen zijn derwij-

ze beperkt, dat enkel intense samenwerking in staat is een oplossing te vinden voor problemen met een mondiale dimensie.

2. De verklaring van Parijs

Tot besluit van het 10e Wereldbosbouwkongres werd door de deelnemers de Verklaring van Parijs eenstemmig goedgekeurd.

De 'Verklaring' verwijst allereerst naar de continuïteit van de internationale bospolitiek, door de F.A.O. gevolgd. Zij maakt evenwel geen gewag van commerciële bosuitbating en overexploitatie van het bos als deeloorzaken van de aftakeling van het wereldbosareaal. Evenmin wordt verwezen naar het feit dat de F.A.O. in de periode

1945-70 praktisch uitsluitend belangstelling had voor de economische produktierol van het bos.

De 'Verklaring' erkent expliciet de volle verantwoordelijkheid van de huidige mensengeneratie voor de toestand waarin het natuurpatrimonium op wereldvlak verkeert. De invloed van het bos op waterbeheersing, de C-cyklus, bodembescherming en het behoud van het produktievermogen van de aardoppervlakte, bepaalt de toekomst van de mens. Om efficiënt te kunnen optreden is een bosstrategie op lange termijn nodig. De noodzaak hiervan wordt nog niet door alle middelen erkend. Zij is oorzaak van betwistingen en ernstige misverstanden.

Het primair belang van het bos wordt vooral gesitueerd op ekologisch en sociaal-economisch terrein.

Uit de besluiten van de Algemene Vergadering blijkt tevens een consensus te bestaan omtrent drie basisprincipen van de internationale bospolitiek:

1. De bosbouwkundige problemen moeten worden opgelost in een brede samenhang van beschikkingen tot bestrijding van de armoede in de wereld, verbetering van de landbouwproductie en vrijwaring van de voedselvoorziening.
2. Het bosbedrijfsvoeringsplan is een uitstekend werktuig tot regeling van veelzijdige functieverlening op sociaal, economisch, ekologisch en cultureel vlak. Het moet daartoe evenwel volledig op functieverlening worden afgestemd.
3. Om het behoud van de biodiversiteit, zowel floristisch als faunistisch te verzekeren, moeten voor bepaalde bossen speciale en integrale beschermingsmaatregelen getroffen worden.

Louter principieel werd rond deze principes gemakkelijk eenstemmigheid bereikt. Moeilijkheden en betwistingen zullen evenwel niet ontbreken zodra tot uitvoering moet worden overgegaan. De kern van het praktisch probleem wordt gevormd door het ontbossingsverbod, dat onvoorwaardelijk te handhaven is.

Ook met betrekking tot de slotaanbevelingen betreffende de inspraak van de bevolking, de bospolitieke visie op lange termijn, de klassering van bossen, de regularisatie van de C-cyklus, de uitbouw van silvo-agrarische systemen is nog heel wat te doen. Betwistingen zijn te verwachten omdat sommige groepen zullen achten dat hun belangen worden aangetast. De schijnbare tegenstelling tussen wettelijke regeling en vrij beslissingsrecht kan eveneens voor praktische moeilijkheden zorgen.

Elk land en gewest zal moeten nagaan in welke mate de objectieven van het Congres van Parijs realiseerbaar zijn of in welke staat van realisatie zij verkeren.

In het Vlaamse Gewest blijkt de toestand op het juridisch vlak bevredigend. De meeste objectieven, in de 'Verklaring van Parijs' geformuleerd vinden behoorlijk weerklank in diverse bepalingen van het nieuwe bosdecreet. Omtrent de praktische realisaties blijft het een open vraag of de verantwoordelijke bosadministratie wel voldoende personeelskracht en middelen heeft om haar taak goed en volledig te vervullen.

Besluitvormers en regeerders dragen grote verantwoordelijkheid ter zake. Zij moeten zorgen dat een gunstig klimaat ontstaat tot betrekking van de bevolking bij bebossings- en herbebossingsprojecten als onze bijdrage tot herbegroening van de aarde. Een integraal bosbeheer moet worden bedacht en in werking gesteld. Het moet bosbouwkundige veelzijdigheid en vrijwaring van de bosfuncties op de eerste plaats beogen.

3. De UNCED-Konferentie van Rio de Janeiro

Het 10e Wereldbosbouwkongres van Parijs heeft grote aandacht besteed aan de 'United Nations Conference on Environment and Development' (UNCED), die in 1992 te Rio de Janeiro doorgaat. Door M. Strong, sekretaris-generaal van de UNCED wordt deze konferentie inderdaad beschouwd als de voortzetting van het Wereldbosbouwkongres.

Al werden te Parijs weliswaar overwegend bosbouwkundige en bospolitieke vraagstukken behandeld en zal de konferentie van Rio de Janeiro vooral te maken hebben met milieu- en ontwikkelingsproblemen, toch is het de organisatoren duidelijk geworden dat op beide internationale bijeenkomsten het bos en zijn functies centraal staan.

Te Rio de Janeiro zal veel aandacht besteed worden aan het broeikaseffect en de ongewenste klimaatsveranderingen, die daaruit kunnen volgen. Tot evenwichtige regeling van de C-cyklus is het bos een essentieel, wellicht het belangrijkste element door de positieve uitwerking van zijn aanwezigheid en de negatieve gevolgen, die uit zijn degradatie en vernietiging volgen.

Ook bij de ontwikkeling van achtergebleven gebieden tot verhoging van de welvaart, verbetering van de landbouw, vrijwaring van de voedselvoorziening, bekamping van armoede en ziekte volstaan eenvoudige bosbeschermingsmaatregelen niet en heeft de bosbouwingenieur een determinerende opdracht te vervullen.

Daarom moet de deelname van het Vlaamse Gewest aan de Konferentie van Rio, meer in het bijzonder, van vertegenwoordigers uit de Vlaamse bosbouwkundige wereld nadrukkelijk aanbevolen worden.

De UNCED-Konferentie heeft een politiek karakter en is tot de regeringen gericht. Daarom is het aangewezen dat de Dienst Waters en Bossen zou deel uitmaken van de

Vlaamse delegatie. Het zou betreurenswaardig zijn moest België te Rio de Janeiro enkel maar vertegenwoordigd worden door de nationale autoriteit voor leefmilieu, die niet bevoegd is inzake bosbeheer. Evenmin volstaat het enkel landbouwdeskundigen uit te sturen en leden van niet-gouvernementele hulporganisaties, hoe groot ook hun verdiensten. De bosbouwwereld zelf moet vertegenwoordigd zijn en deze belangrijke internationale bijeenkomst de nodige wetenschappelijke en technische onderbouw bezorgen.

4.

Tot besluit

Ook in het Vlaamse Gewest is een wetensonderzoek omtrent het bos, zijn beheer en zijn gebruik, zeer gewenst.

Als positief wordt ervaren : de relatief goede gezondheidstoestand van de meeste bossen ; het bosdekreet als meest vooruitstrevend boswetgevingsdokument in Europa ; de kwaliteit van de openbare bosadministratie ; de uitstekende voorlichting, bezorgd door Waters en Bossen ; de werking van de V.B.V. ; de verbeterde structuur van het privé bos.

Als negatieve aspecten, zeker vatbaar voor verbetering, gelden : de gebrekkige coördinatie tussen bosbouw en ruimtelijke ordening ; de ongezellige spanningsrelatie bos-

bouw-natuurbehoud ; de relatieve bosverwaarlozing ; de geringe belangstelling van de overheden voor het bos (Zie samenstelling Mina-Raad !) ; het beperkt contact tussen de bosbeheersdiensten van Vlaanderen en Wallonië, waarvan beide de nadelige gevolgen ondergaan op het internationale vlak. De internationale positie van de Belgische bosbouw is aanzienlijk verzwakt. Om daarin verbetering te brengen is medewerking nodig bij de uitvoering en integratie in de nationale bospolitiek van de besluiten van het 10e Wereldbosbouwkongres. Daarom moet veel aandacht worden besteed aan het opstellen en bijhouden van bruikbare bosinventarissen. Bij het verlenen van hulp aan ontwikkelingsgebieden is belang te hechten aan de verbetering van de bostoestand aldaar als eerste middel om de armoede te helpen bestrijden. Harmonisatie van de internationale verhandelingen van hout en houtprodukten moet worden nagestreefd o.m. door geen unilaterale regelingen te treffen. Tot demonstratie van een evenwichtig en natuurgericht bosbeheer moet een net van pilotbossen worden uitgezet, waarop ook door Pro Silva wordt aangedrongen. De samenwerking met allerlei internationale organisaties moet bevorderd worden.

M. Van Miegroet

Traditiegetrouw worden door de initiatiefgroep ook dit jaar een aantal bosuitstappen gepland in het Vlaamse land. Ook een meerdaagse studiereis naar Duitsland staat op het programma dat er als volgt uitziet:

- 25 april : Vlassenbroek, naar aanleiding van de studiedag over valleigebieden.
- 23 mei : Rodeberg, Heuvelland. Boswachter Pierre Hubau toont ons de gevolgen van (over)intense bosrecreatie.
- juni : O.C.M.W.-bos Mechelen, datum nog te bepalen.
- september-oktober : privé-domein J. Spaas (Limburg) - bosbouw en gegroepeerd beheer in privé-bossen (exacte datum later te bepalen).
- 20 tot 25 september : studiereis Duitsland Niedersachsen.
- 14 november : historische aspecten van het Zoniënwoud.

Gelieve deze data reeds te noteren. In de volgende boskranten volgt nadere informatie.